

CIVIL ÉS KATONAI JAVAK A SZERZŐDÖTT LOGISZTIKAI SZOLGÁLTATÁSOK RENDSZERÉBEN

Balla Tibor¹

E gondolatok megírásának alapötletét több olyan esemény sugallta, amely a már jó ideje tartó haderő-átalakítási eseményeket figyelemmel kísérő olvasó számára is érdeklődésre tarthat számot. A világban zajló folyamatok nem hagyják érintetlenül sem a szövetségi rendszereket, sem hazánkat, így a Magyar Haderőt sem. Az általánosan értékelhető, a Haderőt érintő feltételrendszer és feladatok csak az elmúlt 15 évre visszatekintve olyan mértékű változásokon ment keresztül, amely a legóvatosabb értékelésekben is történelmi léptékűnek számít.

Szemünk láttára íródnak a modern hadviselés újabb és újabb fejezetei. Az elmúlt időszak történései teljesen világossá teszik a hagyományos hadviselés mind szélesebb tartalmú átértékelését, illetve azt a kijózanító ténytet, hogy a tudomány és technika vívmányaival való lépéstartás csak nagyon kevés, és nagyon erős gazdasági potenciállal rendelkező ország privilégiuma lehet. Nem elhanyagolható a közgazdasági értelemben vett „hajlandóság” sem amellyel ezen országok megteremtik a javak feltételrendszerét, hiszen a haderő arculata a gazdasági teljesítőképesség mellett, az arra való áldozathozatallal is összefüggésben van. Egyre inkább érzékelhető az USA és az európai szövetségesei közötti védelmi képességekben való eltérés, amely az új csatlakozó országokkal sem csökken várhatóan. A NATO legutóbbi stratégiai koncepciója hivatott az új védelmi képességek meghatározására, egyfajta szintrehozásra. Az 1999-es NATO Washingtoni csúcs a legtöbb képességi területen megfogalmazta szintrehozási elvárásait.

A közelmúltban lezajlott, *Prágában* végrehajtott találkozó eredménye a **Szövetség doktrinájában** megerősítést kapott a multinacionális műveleti alap és a *Befogadó Nemzeti Támogatás „intézménye”*, mint a nemzeti támogatás melletti alapvető támogatási forma. Ez pedig egy olyan „intézmény” amely minden tervezési és végrehajtási fázisban szerződéses vállalatok sorozatát feltételezi, ezért sem tudunk eleget és elég-

¹ Balla Tibor alezredes, HM 1. TPSZI területi helyettes, 2. éves doktorandusz.

szer foglalkozni a BNT és a szerződés-kötések különböző aspektusaival, filozófiájával és módszerével.

Újszerű gondolat a szövetségi elvárások rendszerében, hogy az esetenként „*túlvállalt*” kisebb országoktól elegendő egy-két képesség fenntartása, és annak elvárható szintű művelése.

Ebben az általános környezetben, ahol előtérbe került, illetve felerősödött a nagy távolságok gyors leküzdése iránti igény, illetve a lokalizált területeken való gyors beavatkozási képesség, keressük saját nemzeti haderőnk helyét, szerepét.

Lényegében elérkeztünk egy megállapításhoz, miszerint a „*hadsereg szervezésének művészete a katonai logisztika*”², annak ellenére, hogy ez nem katonai kérdés, mert az erőforrások jelentős része civil kontroll alatt van. *A korszerű katonai logisztika nem szakterminológiával fogalmazva szervezés és feltételrendszer kialakítása.* (Megjegyzem a szervezés tartalmazza nagy rendszerek összekapcsolási képességét, illetve mint tevékenység igényel gazdasági-, technikai-, nemzetközi-, politikai-, szakmai-, vezetési-, pszichológiai- ismereteket!)

A területvédelmi feladatok jelentőségének átalakulásával elmúlt évek szinte minden nagyobb lendületű szervezési ciklusában megfogalmazásra kerültek az új képességek feltárása, kialakítása iránti igények.

A szövetségi elvárásoknak való megfelelésben rendre a már említett katonai logisztikával összefüggő feladatok kerültek előtérbe. *Ilyen a honi haderő biztosítási (harc) területre juttatásának nemzeti felelőssége, a nagy távolságok gyors áthidalása és maga az ellátás (mindenoldalú) megszervezése és végzése.*

A katonai logisztika a hagyományosan értelmezett katonai tevékenységeket korábban eltérő elvek mentén rendezve szervezte és szolgálta ki. A működőképesség biztosítása érdekében önfenntartásra való berendezkedés a jellemző és minden olyan képességgel rendelkezés, amely messzemenően és tartósan biztosították önállóságukat és megőrizték függetlenségüket a civil szférától. A totális háborúra készülést feltételezte egy nem vagy részben működő gazdaságra támaszkodás lehetőségét. A rendszerváltás előtti időszak különösen kedvezett az állam gazdasági szerep-

² Antonie-Henri Jomini (1799-1869) Hadművészet Kézikönyve.

vállalásából adódóan a hadiipari termelésre való gyors átállás direktívikus meghatározásának, az állami vállalatok kötelező félkész és késztermék tartalékolásának előírásához és minden olyan békeidőszaki felkészülési tevékenységnek, amely a teljes katonai öfenntartást célzandó, jelentős teherviselésre készítette a gazdaságot.

Még jól emlékszünk, hogy számos állami vállalatban jelen volt a hadsereg. Napjainkra a feladatok végrehajtását biztosító támogató tevékenységre vonatkozó igények és szükségletek megtervezése a hadseregen belül marad, a végrehajtás viszont nem. Általában az igények katonai jellegűek. A katonai igények és szükségletek, valamint a civil kielégítés, végrehajtás összekötő eleme egy egyszerű jogi kategória, **a szerződés.**

Ezek a szerződött logisztikai szolgáltatások a civil és katonai javak teljes körében előfordulhatnak.

A témát **Dr. Jávor Endre ny. ezredes** 2001. októberében sikeresen védett doktori (PhD) értekezésében több aspektusból vizsgálja. A Befogadó Ország logisztikai támogató tevékenysége többnemzetiségű békefenntartó hadműveletben, különös tekintettel a magánjogi szerződések alapján történő végrehajtásra című munkájában az **IFOR** feladathoz kötődően rávilágít a magánjogi szerződések fontosságára, és arra a támogató tevékenységben kialakuló változásokra, amely a civil javak világába és irányába mozdítják el az ellátási folyamatokat.

Dr. Jávor munkájában figyelemre méltó a logisztikai támogató tevékenység e témához kapcsolódó struktúrájának, megteremtésének kezdeti nehézségeinek és magának a folyamatnak a bemutatása. AZ **IFOR** feladat végrehajtása során a szerződött logisztikai szolgáltatások biztosításának módszerében iskola teremtődött. Annál is inkább, hiszen az eltérő jogberendezkedésű szuverén államok közös feladatában új megoldások keresésére volt szükség.

A fenti értekezés következtetései között feltárássra kerültek Nemzetgazdaságunk sajátosságai, amely a szövetségi igények legmegfelelőbb végrehajtását hivatott elősegíteni.

Térjünk vissza a már említett szükségleti igény és kielégítési lehetőség elemére, a szerződésre.

Általános megközelítésben „*a szerződésből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére*”³.

A szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg. A szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.

A szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha a szerződésből vagy a körülményekből kifejezetten más nem következik – ellenszolgáltatás jár.

Fontos körülmény, hogy a szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre.

A szolgáltatás világában tartalmilag idetartozónak tekinthetjük az *adásvétel, a szállítási szerződés, és a vállalkozási szerződési formákat is*, amelyek lehetnek még a két fél viszonyát kifejező jogügyletek.

Az adásvételben az adásvételi szerződés alapján az eladó köteles a dolog tulajdonát a vevőre átruházni és a dolgot a vevő birtokába bocsátani, a vevő pedig köteles a vételárat megfizetni és a dolgot átvenni.

A szállítási szerződésben a szállító köteles a szerződésben meghatározott dolgot a kikötött későbbi időpontban, vagy időszakban a megrendelőnek átadni, a megrendelő pedig köteles a dolgot átvenni és az árat megfizetni.

Szélesebb lehetőséget biztosít a civil javak hozzáféréseben az ügynevezett vállalkozási szerződés. Ez esetben a vállalkozó valamely dolog tervezésére, elkészítésére, feldolgozására, átalakítására, üzembe helyezésére, megjavítására, vagy munkával elérhető más eredmény létrehozására, a megrendelő pedig a szolgáltatás átvételére és díj fizetésére köteles.

Lényegében érdekes kérdés lehet, hogy a vállalkozási díjat milyen mértékben befolyásolja a hadműveleti (biztosítási) területeken való megjelenés kockázata!

Az adott szerződési formákat mint ismeretes, az ellátást igénylő szövetséges haderő közvetlenül is vagy a fogadó nemzeti támogatás keretében a honi haderőn keresztül, annak garanciális vállalása mellett veheti igénybe.

³ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 198. § (1).

Felvetődhet, hogy a szerződött (vásárolt) logisztikai szolgáltatások (ellátás) civil javainak ellátotthoz jutását (megfelelő - időben, -mennyiségben, - helyen, stb) milyen egyéb garanciákkal biztosíthatjuk.

Fontos a katonai igények és szükségletek részletes és pontos, határidőket, feltételeket és korlátozó tényezőket is megfogalmazó egyértelmű meghatározása.

A végrehajtás biztonságát növelheti a versenyeztetett kiválasztása a teljesítőnek, illetve ha egytől több cég kerül kiválasztásra ugyan arra a feladatra (projektre).

A szolgáltatási díj nagyságával olyan erős érdekelttség létrehozása, amely minimálisra csökkentheti a nemteljesítési kockázatot! Ez esetben az ellátással, biztosítással elérhető sikerek hasznosságát kell szembeállítani a siker elérési biztonságát garantáló érdekelttségi szint árával!

Az összefüggésrendszerben van egy küszöb érték, ahol tovább már nem növelhető a ráfordítások mértéke, vagy a siker elérésének érdekén túl nyúlik a gazdasági érdek.

A leírtakkal arra is szeretnék rávilágítani, hogy az általános vezetési döntési mechanizmusban ismert felelősségi kérdés mennyire hatványozottan jelentkezik a szolgáltatások megrendelésében egy egyszerű, takarékos, szakmai optimumokkal bíró döntéshozatali sorozatban.

Arra a kérdésre, hogy mennyire a szolgáltatások megvásárlása irányába halad nemzeti haderőnk, szolgáljunk néhány, nem a teljes éves költségvetést lefedő adattal.

Köztudottan a költségvetési pénzellátási rendszerünk legnagyobb végrehajtó eleme a feladatok tekintetében a Honvédelmi Minisztérium és Háttérintézményei, valamint a Honvéd Vezérkar és alárendeltjei ellátását végző **Területi Pénzügyi és Számviteli Igazgatóság**. Az éves tárcaköltségvetés nagyobbik felét kezelő szervezet tárgyévi feladatszabó anyagát alapul véve több érdekes reprezentáns adattal is találkozhatunk.

Így például, e körben lefolytatott **közbeszerzési eljárásban** felhasznált pénzeszközök az árubeszerzés és a szolgáltatás viszonyában az utóbbi javára **folyamatos növekedést** mutat.

A 2000. év 152 db. közbeszerzési eljárásából 55 %, a 2001. évben a 250 eljárásból 64 %, míg 2002. évben a 323 db. eljárásból már 66 %-os

arányt képviselt a szolgáltatási szerződések iránti igény az egyszerű árubeszerzéssel szemben.

A 2002. év ezen adatai értékben **18,4** milliárd forint árubeszerzésre és **43,2** milliárd forint szolgáltatásra került felhasználásra.

A honvédelmi tárca katonai sajátosságai miatt az eljárások közel **70 %-a** tárgyalásos eljárás, és mintegy **18 %-a** nyílt eljáráson alapszik. Újabb következtetések levonásához érkeztünk. A logisztikai biztosítás rendszerében a projekt megvalósításokhoz szükséges feltételrendszer megteremtésének folyamatos és növekvő kihelyezése (szolgáltatási szférára terhelése) ***hátra hagyja-e a szükséges szakmai kultúrákat a haderőn belül?***

A már említett döntési felelősség megalapozása elengedhetetlené teszi olyan szakmák állandó jelenlétét a honvédségen belül, amely mint hideg kapacitás a szolgáltatások igénybevételének szakmai megítélésekor aktivizálódik.

Csak a közérthetőség erősítése érdekében utalok a Német Bundeswehr civilek felé közvetített pályázattal rendszerére, ahol az ár kialakítás első lépése az, hogy mibe kerülne ha a haderő saját maga teremtené meg az éppen aktuális szolgáltatási igény kielégítését. A pályázatban megjelenő ár természetesen ettől csak kevesebb lehet!

A másik közérthetőséget erősítő példa, hogy a nagytömegű, esetleg alkalmazási területen vásárolt pékárú beszerzéséhez szükséges szerződés szakmai megalapozásához kötődik egy szakképzett élelmiszer technikus jelenléte. A hazai haderőnk átalakulása természetesen már régen megszüntette a tábori kenyérsütés szakmai kultúráját. A laktanyai étkeztetés a civil közétkeztetési bázisra helyezésével napjainkra végleg feladásba merül a kenyérsütés tudománya.

Csak a péksütemény viszonylatában maradvá tehetjük fel a kérdést, hol és hogyan tartjuk fent az élelmiszer technikusai képességet? Vagy ez nem is olyan fontos?

A szövetségi rendszerben ismert termék kodifikáció enyhít a feltevés lényegén, illetve bizonyos tűréshatárok (pl. az élelmiszerek nemzeti jellegéből adódó eltérések időszakos elviselhetőségi képessége) halaszthatóvá teszik az azonnali megoldást vagy gondolhatunk az Európa és Világ szabványok jelenlétére is mint megoldásra.

A végkövetkeztetés mindezek után mégis csak az, hogy a szolgáltatások szervezése, és maga a szerződéskötés, (megállapodás) sokrétű és bonyolult feladat. Független a siker, a feladat végrehajtás minősége, és minden olyan vállalat, amely a honi haderő ténykedéséhez kötődik.

Magas szintű művelése logisztika „szürkeállomány” függő, amely fenntartása csak másodsorban jelent tőkeigényt.

Felhasznált irodalom:

1. **Dr Szenes Zoltán:** scm VII. évfolyam 1-2 szám 2003. január-február p. 4-7.
2. **Dr Jávora Endre:** PhD értekezés Bp. 2001. október ZMNE p. 46-56.
3. **Sebrek Attila:** HM 1.sz. TPSZI Budapest, 2003. évi feladatszabó 04. 12. p. 40.
4. 1999. évi CXVII. törvény az Észak-atlanti Szerződés tagállamai között IX. cikk.